

LUIGINO BRUNI VISITING PROFESSOR TILBURG

Na de gerenommeerde socioloog prof. Hans Joas, treedt dit jaar de bekende Italiaanse denker Luigino Bruni aan als tweede visiting professor vanwege Stichting Thomas More. Bruni, als hoogleraar verbonden aan de universiteit LUMSA (Rome), bezoekt de komende jaren meerdere malen Tilburg University om zijn gedachten over economie te delen met studenten, promovendi en wetenschappers. In Tilburg en andere Nederlandse plaatsen zoekt Bruni ook het gesprek met scholieren, ondernemers, jonge professionals en andere belangstellenden. Het optreden van Bruni in Nederland wordt financieel mogelijk gemaakt door een gift van de Goldschmeding Foundation.

Foto: Roy Lazet

MEDE MOGELIJK GEMAAKT DOOR
DE GOLDSCHMEDING FOUNDATION

Luigino Bruni heeft in de afgelopen jaren internationaal een naam opgebouwd als oorspronkelijk denker. Volgens hem dient de economie in dienst van mens en gemeenschap te staan. Bruni, econoom en filosoof tegelijk, gebruikt daarvoor termen als 'civiele economie' en 'economie van gemeenschap'.

Hij ziet de markt op de eerste plaats als een ontmoetingsplaats, en beschouwt bedrijven als gemeenschappen. Een centrale notie in het denken van Bruni is 'gratuiteit', wat zoveel betekent als 'vrije gave'. Bruni toont aan dat in iedere markteconomie altijd vrij gegeven wordt. Mensen zijn met andere woorden niet te reduceren tot gewiekste opportunisten of calculerende wezens die alleen maximaal voordeel voor zichzelf zouden nastreven.

Als we willen dat mensen hun werk met passie doen: dat ze mooie producten afleveren en betrokken zorg verlenen, dan moeten we ze niet met contracten aan alle kanten vastleggen, aldus Bruni, maar ze vanuit hun intrinsieke motivatie laten werken. In recente onderzoeken en publicaties haalt Bruni technieken naar voren die intrinsieke motivaties versterken; zie onder meer zijn in het Nederlands vertaalde boek *De ongekende kant van de economie* uit 2015.

Open expertseminar in augustus

Eind augustus verzorgt Luigino Bruni een open expertseminar over de 'economie van gemeenschap': een vorm van maatschappelijk verantwoord ondernemen die verder gaat dan fraai verpakte goede bedoelingen. De datum van het seminar wordt t.z.t. aangekondigd op www.thomasmore.nl.

HET IS TIJD VOOR EEN EUROPESE DROOM

Vrijdag 24 maart presenteerde Joost van der Net zijn boek *Aan de Europese natie*. Bij die gelegenheid sprak hij onderstaande tekst uit.

Opgegroeid in het laatste kwart van de 20e eeuw herinner ik me zeer goed hoe velen in Europa opkeken naar de Verenigde Staten van Amerika. De VS, daar leek alles mogelijk; daar kon iedereen met hard werken bereiken en vergaren wat hij maar wilde. De *American Dream* inspireerde miljoenen Europeanen. Het scheen velen wenselijk, dat ook op ons continent ieder individu door eigen inspanningen voor zich en voor zijn nakomelingen steeds meer bezit en een steeds betere maatschappelijke positie kon verwerven. 'Steeds meer, steeds beter' - deze droom hoorde uit te komen voor werkelijk iedereen die van aanpakken wist, ongeacht zijn of haar maatschappelijke startpositie. Aan het begin van de 21e eeuw moeten we vaststellen dat deze droom van het 'steeds meer, steeds beter' voor de meeste Amerikanen als een zeepbel is uiteengespat. De VS tellen tegenwoordig miljoenen zogeheten 'werkende armen'. Dit zijn mannen en vrouwen die zich kapot werken voor een loon zo laag, dat het hen niet eens boven de armoedegrens uit tilt. De *working poor* leiden van vader op zoon en van moeder op dochter een uitzichtloos bestaan. Hoe hard ze ook werken, hoe zeer ze ook alles geven, het is voor hen vrijwel onmogelijk geworden om

door eigen inspanning vooruit te komen. Een bestaan als 'werkende arme' dreigt voor velen, want de middenklassen lijken in de VS in hoog tempo te verdwijnen. Voor

zijn om genoeg te nemen met een beduidend lagere levensstandaard.

Europa volgt de Verenigde Staten de afgrond niet in - *nog niet*. Het lijkt mij goed als wij, Europeanen, eens en voor altijd afscheid nemen van de in de VS groot geworden droom van het 'alsmaar meer': een droom die voor een meerderheid van de beroepsbevolking van dat land is verkeerd in de nachtmerrie van uitzichtloos geploeter in laagbetaalde, geen enkele vervulling schenkende banen. Europeanen willen iets anders. Wij willen gestalte geven aan een eigen droom. In mijn boek *Aan de Europese natie* schets ik een Europese droom, gebaseerd op het evangelie.

Omdat de weerstanden tegen kerk en geloof nog altijd groot zijn, probeer ik de blijde boodschap los hiervan te presenteren. Om het evangelie zo fris mogelijk te laten verschijnen, interpreteer ik het in termen van 'spel' en 'nut', voortbouwend op het boek *Homo ludens* van Johan Huizinga. Kort samenvattend kan ik zeggen dat het evangelie binnen mijn duidingskader verschijnt als een droom van spelende mensen die onbekommerd en vrij met elkaar verke-

ren, vervuld van de wens om voor werkelijk iedere naaste zorg te dragen.

Het evangelie toont een weg voorbij aan iedere vorm van heerschappij. In de tijd

het eerst in de geschiedenis van hun land dromen Amerikanen niet meer van een beter leven voor hun kinderen, maar hopen ze dat hun kinderen niet gedwongen zullen

van de eerste verkondiging was het bijna niet mogelijk om die weg te volgen, aangezien het Romeinse Rijk nu eenmaal stilstond van heerszucht oftewel (met de woorden van Augustinus) een onstuitbaar 'libido dominandi'. Tot aan de Franse Revolutie zouden heerszuchtige aristocraten in Europa de gewone man en vrouw er stevig onder weten te houden. Pas na 1800 verandert het beeld. Door de industriële revolutie ontstaat dan een samenleving met een brede groep 'middenklassen'. In de jaren vijftig van de 20e eeuw geldt voortaan iedereen die werkt, ongeacht zijn of haar beroep, als een volwaardig lid van de maatschappij. Daarbij maakt algemene welstand het voor vrijwel iedereen mogelijk om op speelse wijze invulling te geven aan een groeiende hoeveelheid vrije tijd. Met een nieuw élan, onder meer verwoord tijdens het Tweede Vaticaans Concilie, kan in de jaren vijftig en zestig worden gedroomd van een samenleving waarin alle mensen hun naasten omringen met toegewijde zorg.

Van industrie naar diensten

De jaren vijftig van de vorige eeuw vormden het hoogtepunt van de industriële revolutie, maar luidden meteen ook het einde ervan in. Overal in het Westen kwam na 1955 een proces van de-industrialisatie op gang. In de VS en Europa leven we inmiddels in echt 'post-industriële' samenlevingen. In belangrijke mate zijn dit dienstensamenlevingen, gekenmerkt door onverwachte tegenstellingen. Naast bevredigende, goed betalende dienstverlening in creatieve beroepen kennen onze samenlevingen namelijk veel uitputtende, slecht betalende servicearbeid. In 2002 heeft de Amerikaanse auteur Richard Florida dit voor de VS scherp in beeld gebracht in een boek dat hij wijdde aan de zogeheten 'creatieve klasse', die volgens hem ongeveer 30% van de beroepsbevolking uitmaakt. De harde kern van deze klasse wordt gevormd door mensen die in wetenschap en techniek, architectuur, design, educatie, de kunsten, muziek en entertainment 'creatief' nieuwe ideeën, nieuwe technologieën en nieuwe inhouds scheppen. Onder de creatieve klasse ziet Florida een service class, gevormd door mannen en vrouwen die laag-gewaardeerde dienstverlenende arbeid verrichten, zich uitstrekkend van persoonlijke verzorging tot eenvoudige kantoorarbeid. In deze klasse werkt volgens hem het gros van de bevolking: zo'n 43%. Onderin het klassegebouw neemt Florida nog de res-

ten waar van de traditionele *working class*; anno 2002 werkte volgens zijn tellingen nog ongeveer 25% van de Amerikaanse beroepsbevolking in productie, transport en onderhoud.

De loze beloftes van Donald Trump

Twee grote problemen kenmerken de Amerikaanse dienstenmaatschappij al decennialang. Ten eerste lukt het vrijwel niemand meer om zich door hard te werken vanuit een lagere klasse tot in de creatieve op te werken; dit is het veel besproken einde van de 'American Dream'. Ten tweede kijken leden van de 'creatieve klasse' al tientallen jaren vanuit de top van bedrijfsleven, media, en overheid sterk neer op mannen en vrouwen in de service en *working classes*. De arrogantie van de bevoorrechte 'creatieven' gaat zo ver, dat zij iemand die geen 'creatief' werk verricht, niet langer als een volwaardig lid van de maatschappij laten gelden. Het mag dan ook niet verbazen dat leden van de lagere klassen onlangs massaal gestemd hebben tegen Hillary Clinton, de presidentskandidate die als geen ander de arrogantie van de 'creative class' belichaamde. Amerikanen in de *service en working classes*, zij kozen vorig jaar eensgezind voor Donald Trump. Deze populist heeft toegezegd de oude orde te zullen herstellen. Trump zal zijn beloftes echter onmogelijk kunnen waarmaken. De automatisering die inmiddels miljoenen banen in zowel de industrie als de geïndustrialiseerde landbouw heeft vernietigd, kan hij niet terugdraaien. Sterker nog: Trump zal machteloos moeten toezien hoe diezelfde automatisering de komende jaren vele miljoenen banen in de lagere en - let wel! - ook hogere dienstverlening gaat vernietigen. Dat brengt mij op iets ongekends.

Het fenomeen 'werk' zoals wij dat eeuwenlang hebben gekend, heeft blijkbaar zijn langste tijd gehad. Nabij zijn de dagen waarin vrije tijd voor iedereen de regel, en 'werk' de uitzondering zal zijn. Misschien kunnen Trump en zijn misleide volgelingen dit verreikende gegeven nog vier of zelfs acht jaar koppig negeren, net als de 'Brexiters' en de vele populistische volksmenners in de landen van Europa. Al deze mensen kunnen krampachtig blijven streven naar herstel van een verloren maatschappelijke orde, maar uiteindelijk zullen zij de wereld toch moeten overdragen aan jongere generaties, die bereid en in staat zijn om op een geheel andere wijze te gaan leven, dicht tegen het evangelisch

ideaal aan. Persoonlijk ben ik er van overtuigd dat Europa de plaats kan zijn, waar de nieuwe manier van leven voor het eerst tot bloei kan komen. Dat brengt mij tot besluit op de vraag waar we in Europa staan, aan het begin van het jaar 2017.

Een Europa zonder 'werk'

Laten we eerlijk zijn. Veel mensen in Europese landen verlangen net als Amerikaanse Trumpstemmers terug naar de jaren vijftig. Talloze Europeanen hebben daar ook alle redenen toe. Kijken we naar de Europese Unie als geheel, dan zien we namelijk een arrogante Europese elite van 'creatieven' in de maak, die net als de Amerikaanse neerkijkt op een grote massa van mensen die ofwel geen werk meer hebben, ofwel moeten zwoegen in slecht betaalde en laag-gewaardeerde productie- en servicebanen. De afzonderlijke landen van Europa geven nog een heel ander beeld te zien. In veel landen staat de oude, in de jaren vijftig opgetuigde welvaartsstaat nog goeddeels overeind, en leeft ook nog sterk de gedachte dat mensen solidair met elkaar moeten zijn. Het is goed te begrijpen dat mensen in de afzonderlijke landen van de unie hun vertrouwde welvaartsstaat en het daaraan gekoppelde solidariteitsideaal tot elke prijs willen behouden, en dat zij zich mede daarom overgeven aan nostalgische verheerlijking van de jaren vijftig. We moeten echter realistisch zijn. Het behoud van de *oude* welvaartsarrangementen blijkt zelfs op de schaal van een grotere staat als Duitsland of Frankrijk niet langer mogelijk. We zullen niet terug, maar vooruit moeten kijken. Samen zullen we een nieuwe, Europese natie moeten vormen. Een Europese natie, wel te verstaan, met geheel *nieuwe* welvaartsarrangementen: met regelingen die voor toekomstige generaties Europeanen een bevredigend leven zonder 'werk' mogelijk gaan maken. Dan komt een Europa tot stand van spelende mensen die onbekommerd en vrij met elkaar verkeren, en voor werkelijk iedere naaste zorg weten te dragen. Willen we echt zover komen, dan is het zaak, om met John Maynard Keynes te spreken, dat we de komende tijd iedereen eren "*die ons kan leren om op deugdzame en goede wijze de dag te plukken: de verrukkelijke lieden die in staat zijn om onbekommerd te genieten - de lilies van het veld die niet werken en niet spinnen.*"

Joost van der Net, *Aan de Europese natie*, Klement 2017

JAARVERSLAG 2016

Het gaat goed met Stichting Thomas More! Dankzij de steun van velen hebben we ons de afgelopen jaren ingrijpend kunnen vernieuwen. We zijn trots op ons nieuwe programma voor studenten, op de diverse voor wetenschappers georganiseerde seminars en studiereizen, en natuurlijk ook op ons groeiend aanbod publieksactiviteiten. Het Jaarverslag 2016 laat zien wat we in het afgelopen jaar hebben bereikt.

De digitale versie van het verslag vindt u op de homepage van www.thomasmore.nl.

Het Jaarverslag is ook in gedrukte vorm beschikbaar. Belangstellenden kunnen het gedrukte verslag bestellen door € 10 over te maken naar NL18FVLB022.51.80.634 t.n.v. Stichting Thomas More, o.v.v. 'Jaarverslag 2016'.

NB: personen en instellingen die in 2016 of 2017 een bedrag van € 100 of meer hebben gedoneerd, krijgen de gedrukte versie automatisch toegezonden.

COLOFON

More is een uitgave van Stichting Thomas More en wordt toegezonden aan donateurs en belangstellenden. Voor het aanvragen van een gratis abonnement kunt u een bericht sturen naar het secretariaat: info@thomasmore.nl.

Stichting Thomas More, voorheen Radboudstichting, vormt een netwerk van op mens en maatschappij betrokken studenten, academici en belangstellenden. Velen in het netwerk weten zich gesteund door de rijke en veelkleurige katholieke overlevering, die hen helpt bij het scherp stellen van dringende vragen in hun persoonlijk, professioneel en maatschappelijk leven.

Stichting Thomas More heeft de ANBI-status, d.w.z. is een Algemeen Nut Beogende Instelling. Voor haar activiteiten is zij geheel afhankelijk van bijdragen en schenkingen van particulieren en organisaties. Ook u kunt ons helpen. Zie voor de diverse mogelijkheden om ons te steunen: www.thomasmore.nl

Adres	Walpoort 10 5211 DK 's-Hertogenbosch
Telefoon	073 - 657 90 17
Internetadres	www.thomasmore.nl
E-mail	info@thomasmore.nl
IBAN	NL18FVLB022.51.80.634, t.n.v. Stichting Thomas More
BIC code	FVLBNL22
Druk	Multi Media Concepts
Ontwerp	Studio Claes

De in deze nieuwsbrief weergegeven meningen zijn die van de auteurs en vallen niet noodzakelijk samen met de standpunten van Stichting Thomas More.

Wilco Versteeg
Oud-scholar van
Stichting Thomas More;
schrijft over zijn leven
als onderzoeker en
onderwijzer in Parijs.

NOBLESSE OBLIGE 2.0

Het overgrote deel van mijn studenten weet wel waar Nederland ligt, en sommigen zijn er zelfs geweest. Vooral Amsterdam schijnt populair te zijn, maar als ik vraag wat ze er gedaan hebben, krijg ik meestal een vage glimlach als antwoord. Door het beeld dat ze van Nederland hebben, schrikken ze soms als ik vertel dat we een heuse koning hebben. 'Maar heeft hij dan alle macht?' vragen zij, waarop ik dan weer vaag glimlach. Op mijn beurt schrik ik, wanneer ze ervanuit gaan dat ik niet kan wachten de Franse nationaliteit aan te vragen, 'want dat paspoort opent deuren'. Elke buitenlander wil Frans worden, nietwaar? Blijkbaar leeft de 'Franse droom'.

Zomaar een avond in November, op een boulevard in het noorden van de stad. Zover het oog reikt: tentjes of andere in elkaar geknutselde structuren die tot beschutting dienen. Duizenden asielzoekers wonen er, op straat, in afwachting van iets beters. Ze leven op door buurtbewoners aangeboden maaltijden. De stank is niet te harden, dus ik ga ervan uit dat hygiëne geen haalbare kaart is. Op pleintjes worden taallesses gegeven. In de marges maken schimmige types de dienst uit, in de gaten gehouden door agenten in burger. Het ene exil is het andere niet.

In verkiezingstijd speelt hier in Frankrijk de kerk een grote rol. Cultuurkatholieken vormen een belangrijke groep in het land dat binnen Europa de grootste Europese Joodse en Islamitische gemeenschappen herbergt. Welke rol speelt geloof in de politiek, en wat moet de politiek met mensen uit culturen die de Franse droom niet omarmen? Een groot spandoek aan de gevel van een Protestantse kerk spreekt: *liberté, égalité, fraternité*. Tot zover niks nieuws onder de zon. Daarnaast in rode letters: *exilés: l'accueil d'abord* - 'weest welkom, uitgewekenen'. Eerst dus een menswaardige, verwelkomende opvang en voor wie blijven mag, pas daarna de ideeën van het nieuwe vaderland. Ik denk aan de regels van Gerrit Kouwenaar 'Ik heb hen niet lief maar / ik sta hen bij als mezelf / dat is alles'. Het drukt uit, wat onze rotsvaste overtuiging zou moeten zijn, hier in Europa. Is het niet ons 'Noblesse oblige'? Wie weet wordt zo de Franse droom ooit werkelijkheid. Dan, belof ik mijn studenten, zal ik nadenken over een Frans paspoort.